

2025 оны 12 дугаар сарын 15-ны өдөр

ХУВЬ ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа-2050” урт хугацааны хөгжлийн бодлогод эдийн засгийн өсөлт нь өрх, иргэн бүрд тэгш, хүртээмжтэй хүрсэн байх эрхэм зорилгыг дэвшүүлэн “Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжин өрхийн орлогыг тогтвортой нэмэгдүүлж, дундаж давхаргыг бүрдүүлнэ”, “Нийгмийн бүх салбарт тэгш бус байдлыг багасгаж, дундаж орлоготой иргэдийн тоог нэмэгдүүлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ”, “Хүн амын худалдан авах чадварт нийцсэн, ногоон шийдэл бүхий чанартай орон сууцны хүрэлцээ, хангамжийг сайжруулна”, “Цахим засаглалын технологийг бүх түвшинд бүрэн хэрэгжүүлж, авлига хүнд сурталгүй төрийн үйлчилгээг төлөвшүүлнэ” гэж тус тус заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн 3 дугаар зорилгод “Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжиж, өрхийн орлогыг нэмэгдүүлэн, хүн амыг орон сууцаар хангах тогтолцоог бий болгож, дундаж давхаргын хүрээг тэлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ.” гэж тусгасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого батлах тухай” дунд хугацааны зорилтот хөтөлбөрт урт хугацаанд эдийн засгийн өсөлтийг дунджаар 6 хувьд хадгалж, нэг хүнд ногдох үндэсний орлогыг 2 дахин нэмэгдүүлж, ажиллах хүчний оролцооны түвшнийг 65 хувьд хүргэнэ гэж заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 3.2.1-д “Татвар, нийгмийн даатгалын шинэчлэл хийх”-ээр заасан бөгөөд энэ хүрээнд бага, дунд орлоготой иргэдийн татварын ачааллыг бууруулах, татварын суурь тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангах, татварын орчныг олон улсын стандартад үе шаттайгаар нийцүүлж, цахим татварын тогтолцоог сайжруулах, татварын дэмжлэгүүдийг оновчтой болгож, хариуцлагатай татвар төлөгчдийг дэмжих, Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулах хүрээнд бүсийн ялгаатай татварын

тогтолцоог бүрдүүлэх зорилтуудыг тус тус тусгасан нь хуулийн төслийг боловсруулах хууль зүйн үндэслэл болж байна.

1.2.Практик шаардлага

Татварын багц хуулийн шинэчлэлийн хүрээнд Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг 2019 онд Улсын Их Хурал баталж, 2020 оноос эхлэн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн. Энэхүү шинэчлэл нь бичил худалдаа, ажил, үйлчилгээний орлого олж буй хувь хүн болон хувиараа бизнес эрхлэгчдийг дэмжих, тэдний татвар төлөхтэй холбогдох зардлыг бууруулах, тайлагнах үйл ажиллагааг хялбаршуулах үндсэн зорилготой байсан.

Гэвч энэхүү шинэчлэлээс хойших зургаан жилийн хугацаанд геополитикийн тогтворгүй нөхцөл байдал үргэлжилж, худалдааны бодлогоос үүдэлтэй тодорхой бус байдал нэмэгдэх, голлох эдийн засгуудын өсөлт удаашрах зэрэг эрсдэлүүд дэлхийн эдийн засгийн төлөвт бий болоод байна.

Татварын ерөнхий хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт татвар тогтоох, ногдуулах, тайлагнах, төлөх, хөнгөлөх, чөлөөлөх үйл ажиллагаанд татварын тогтолцооны суурь зарчим болох шударга байх зарчмыг баримтална гэж заасан байдаг. Энэхүү зарчим нь татвар төлөгчдийн орлогын хэмжээнээс хамаарч төлбөл зохих татварыг ялгаатай тогтоох агуулгыг илэрхийлдэг бөгөөд олон улсад уг зарчмыг шаталсан татварын тогтолцоогоор хэрэгжүүлдэг нийтлэг жишигтэй байдаг.

Үүнийг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн 2025 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн 05 дугаар дүгнэлтэд тодорхой тусгаж, “Татварын ачааллыг тэгш, шударгаар хуваарилж, татвар төлөгчийн орлогын хэмжээ, төлөх чадавхад нийцсэн хувь хэмжээгээр татвар ногдуулах нь Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан шударга ёсны зарчимд нийцнэ.”, “Орлого өндөр байхын хэрээр татварын хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх нь орлогын ялгааг багасгаж, хуваарилалтыг тэнцвэржүүлэх, татвар төлөх чадавхтай нь уялдуулан татварын ачааллыг шударга хуваарилах, баялгийн хэт төвлөрөлтөөс сэргийлэх, бага орлоготой иргэдийн татварын ачааллыг багасгах, эдийн засгийн өсөлтийн тэнцвэрийг хангах зэрэг эерэг үр нөлөөтэй байна.” гэж дүгнэсэн байна.

Олон улсад өнөөдрийн байдлаар 170 гаруй улс орон орлогын хэмжээнээс хамаарсан шаталсан татварын тогтолцоог хэрэгжүүлдэг бөгөөд энэ нь эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихийн зэрэгцээ уг өсөлтийн үр өгөөжийг нийт хүн амд хүртээмжтэй байлгах, нийгмийн баялгийг үр дүнтэй хуваарилах, орлогын тэгш бус байдлыг бууруулах үндсэн зорилготой байдаг.

Ийнхүү хурдацтай өөрчлөгдөж буй дэлхийн эдийн засгийн нөхцөл байдал, дотоодын нийгэм эдийн засгийн сорилтуудыг харгалзан өнөөгийн хувь хүний орлогын албан татварыг татварын шударга байх зарчимтай нийцүүлэх, олон улсын нийтлэг жишгээр боловсронгуй болгох, орлогын тэгш бус байдлыг бууруулах зэрэг зорилтуудтай уялдуулан эдийн засгийн өсөлтийг хөдөлмөр эрхэлж, баялаг бүтээж буй иргэдэд чиглүүлэх шаардлага бий болж байна.

Түүнчлэн, Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт эрчим хүчний хэмнэлттэй, байгаль орчинд ээлтэй орон сууц шинээр барих, худалдан авахад дэмжлэг үзүүлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ, бүсийн хөгжлийн бодлоготой нийцүүлэн орон нутгийн ялгаатай татварын бодлого хэрэгжүүлэхээр тусгагдсан.

Олон улсын практикт хувь хүний орлогын албан татварын бодлогоор бага, дунд орлоготой иргэн, өрхийн татварын дараах бодит орлогыг нэмэгдүүлэх, байгаль орчинд ээлтэй хэрэглээг дэмжих зорилго бүхий арга хэмжээг өргөнөөр авч хэрэгжүүлдэг. Тухайлбал сүүлийн жилүүдэд Бүгд Найрамдах Солонгос Улс, Бүгд Найрамдах Франц Улс, Бүгд Найрамдах Сингапур Улс зэрэг орнууд ногоон орон сууц худалдан авсан тохиолдолд татварын хөнгөлөлтийг буцаан олгох хэлбэрээр эдлүүлж, иргэн, өрхийн татварын ачааллыг бууруулах, байгаль орчинд ээлтэй хэрэглээг дэмжих бодлогыг баримталж байна.

Иймд хот, хөдөөгийн хөгжлийн тэнцвэрийг хангах, хөдөө орон нутгаас Улаанбаатар хотыг чиглэсэн шилжилт хөдөлгөөнийг бууруулах, мөн нийслэл хотоос орон нутагт шилжин суух иргэдийн амьдрах таатай орчныг бүрдүүлэх, цаашлаад эрчим хүчний хэмнэлттэй, хүртээмжтэй, ногоон барилгыг нэмэгдүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлэх шаардлага бий болж байна.

Мөн Монгол Улсын татварын албаны цахимжилт эрчимтэй хөгжиж, татвар төлөгчийн тайлагналтад хүний оролцоо бага байх нөхцөл бүрдсэн хэдий ч хувь хүн өөрийн орлого, хасагдах зардал, татвар ногдуулах орлогыг тодорхойлох, тайлагнахад хүндрэл учирч байгаа нь татварын тайланг алдаатай гаргах, хугацаандаа хүргүүлэхгүй байх, огт тайлагнахгүй байх зэрэг эрсдэлийг дагуулж байна.

Дэлхий нийтийн эдийн засаг, бизнесийн харилцаа өргөжин тэлж, техник, технологийн хөгжил хурдацтай өрнөхийн хэрээр татварын үйл ажиллагаа дараагийн түвшинд гарч, хиймэл оюун ухаан, их өгөгдөлд суурилсан, хүний оролцоо багатай, бүрэн цахимжсан системд шилжиж байна.

Иймд татвар төлөгчийн тайлагнал, төлөлтийн үйл ажиллагааг хялбаршуулах, татварын эрсдэлийг бууруулах зорилгоор Монгол Улсын татварын алба тайлангийн төслийг урьдчилан бэлтгэн хүргүүлдэг, цахим системээр татварын эрсдэлийг автоматаар үнэлдэг, эрсдэлтэй татвар төлөгчдөд урьдчилан анхааруулга, сануулга өгдөг, мэдээлэлд суурилсан шийдвэр гаргадаг тогтолцоонд үе шаттайгаар шилжих шаардлагатай байна.

Татварын хууль тогтоомжуудад шаардлагатай нэмэлт, өөрчлөлтүүдийг оруулах зорилгоор Сангийн яам, татвар, гаалийн байгууллага, Монголын үндэсний худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон Улсын Их Хурлын Тамгын газар хамтран улс орон даяар давхардсан тоогоор 11,000 гаруй татвар төлөгчийг хамруулсан 150 удаагийн уулзалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, 176 мянга орчим саналыг хүлээн авсан. Хэлэлцүүлгийн явцад нийтлэг байдлаар ирүүлсэн иргэдийн татварын ачааллыг бууруулах, бүх нийтээрээ шударга төлдөг татварын эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг боловсронгуй болгох, татвар төлөх,

тайлагнах үйл ажиллагааг хялбаршуулах зэрэг саналуудыг хуулийн төсөлд тусгах нь зүйтэй байна.

Ийнхүү дээрх бодлого, зорилтуудыг хэрэгжүүлэх, эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг дэмжих, орлогын тэгш бус байдлыг бууруулах, дундаж давхаргыг тэлэх, иргэдийн бодит орлого болон худалдан авах чадварыг сайжруулах, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх, хот, хөдөөгийн тэнцвэрийг хангах зэрэг шаардлага тулгарч буйг харгалзан Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалыг боловсрууллаа.

Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төслийн зорилго нь хувь хүний орлогын албан татварын бодлогыг олон улсын жишигт нийцүүлэн бүх нийтээрээ шударга төлдөг татварын эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн оновчтой, хүртээмжтэй байдлыг нэмэгдүүлэх, нийт иргэдийн татварын ачааллыг бууруулах, хөдөө орон нутагт анх удаа орон сууц авах, барихад болон байгаль орчинд ээлтэй, эрчим хүчний хэмнэлттэй худалдан авалтад татварын дэмжлэг үзүүлэх замаар бүс орон нутагт ялгаатай татварын бодлого хэрэгжүүлэх, татвар төлөх, тайлагнах үйл ажиллагааг хялбаршуулж, татвар төлөгчийг татварын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэхэд оршино. Тодруулбал:

➤ **Бага, дунд орлоготой иргэдийн татварын ачааллыг бууруулах бодлого баримтална.** Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн хүрээнд хэрэгжиж буй шаталсан татварын хөнгөлөлтийг эдийн засгийн нөхцөл байдалтай уялдуулж, нэмэгдүүлэх, бүх иргэдэд эдлүүлэх замаар нийт иргэдийн татварын ачааллыг бууруулна.

➤ **Шаталсан татварын тогтолцоог боловсронгуй болгох замаар бүх нийтээрээ татвараа төлдөг татварын орчныг бүрдүүлнэ.** Татварын тогтолцооны суурь зарчим болох шударга байх зарчмын үндсэн дээр үйл ажиллагааны орлогыг татварын шатлалд хамруулах, үйл ажиллагааны орлоготой иргэдэд татварын хөнгөлөлт эдлүүлэх, хялбаршуулсан горимоор тайлагнах босго дүнг Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй уялдуулах замаар хөдөлмөр эрхэлж буй бүх иргэдийн татварын ачааллыг бууруулж, олон улсын жишигт нийцүүлнэ.

➤ **Эрчим хүчний хэмнэлттэй, ногоон орон сууцжуулалтыг татварын бодлогоор дэмжиж, бүс, орон нутаг хүн ам, ажиллах хүч татах татварын ялгаатай бодлогыг бие даан хэрэгжүүлнэ.** Олон улсад түгээмэл хэрэгжиж буй эрчим хүчний хэмнэлттэй, байгаль орчинд ээлтэй орон сууц худалдан авах, барихад үзүүлдэг татварын дэмжлэгийг бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлалтай уялдуулж, бүс, орон нутаг хүн ам, ажиллах хүч татах, эдийн засгийн бие даасан бодлого хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлнэ.

➤ **Татварын тайланг цахимаар урьдчилан боловсруулж, татвар төлөгчийн төлөх, тайлагнах үйл ажиллагааг хялбаршуулна.** Татвар төлөгчийг

эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, хүний хүчин зүйлээс үүдэлтэй гардаг алдааг багасгах, татвар төлөгч цаг алдалгүй өөрийн татварын мэдээллийг авах боломжоор хангах зорилгоор татварын тайланг татвар төлөгчид автоматаар хүргүүлдэг хиймэл оюун ухаан, их өгөгдөлд суурилсан үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар

Хуулийн төсөл батлагдсанаар иргэн, өрхийн татварын ачаалал буурч, тэдний бодит орлого өсөх, худалдан авах чадвар нэмэгдэх, өрхийн амьжиргаа дээшлэх, орлогын тэгш бус байдал буурах зэрэг эерэг нөлөөтэй ба урт хугацаандаа хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

Түүнчлэн шаталсан татварын тогтолцоог боловсронгуй болгож, бүх нийтээрээ шударга төлдөг татварын тогтолцоог бүрдүүлснээр татварын хамрагдалтыг нэмэгдүүлж, далд эдийн засгийг бууруулна.

Бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой нийцүүлэн эрчим хүчний хэмнэлттэй, байгальд ээлтэй орон сууцны худалдан авалтад татварын хөнгөлөлт үзүүлэх замаар бүс орон нутагт хүн ам татах, бүсийн бие даасан, өрсөлдөхүйц, ялгаатай татварын бодлого хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлнэ.

Цаашид татварын албанаас иргэдэд татварын тайлангийн төслийг урьдчилан бэлтгэн хүргүүлдэг болсноор тэдний татварын хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөхтэй холбоотой зардал буурна.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хууль тогтоомжийн төслийн талаар

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай нийцүүлэх бөгөөд хуулийн төсөлтэй хамт Төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

---o0o--